

Utvärdering av Språkslingan Dalarna

Av Kerstin Olsson, Bibliotek & utveckling

Region Dalarna, Kultur och bildning,
Länsbibliotek Dalarna
Utvärdering av Språkslingan Dalarna

Författare: Kerstin Olsson, Bibliotek & utveckling

Illustrationer: Cecilia Heikkilä

Omslagsfoto: Julia Juvas

Diarienummer: KBN 2022/94

ISBN: 978-91-987878-4-9

Innehåll

Sammanfattning	1
Inledning	3
Språkslingans vision och process 2017–2022	4
Utvärderingens genomförande och resultat	10
Analys	16
Forskning	19
Förslag att diskutera	21

Sammanfattning

Språkslingan Dalarna är ett samarbete mellan folkbibliotek, barnhälsovård och förskola i Dalarna för att stärka små barns språkutveckling. Syftet är att alla barn i Dalarna ska få en bra start i livet. Samarbetet har utvecklats sedan 2017 och är nu på väg in i en ny fas där samarbetet med förskolan ska stärkas. Länsbiblioteket har fått projektmedel från Kulturrådet från 2023 för att utveckla samarbetet.

Den här utvärderingen gäller folkbibliotekens del i samarbetet under perioden 2017–2022. Processen har påverkats av att andra stora satsningar pågått samtidigt, som bibliotekssamarbetet Dalabiblioteken med ett gemensamt datasystem, kompetenslyft kring digital kompetens och läsfrämjande, plus att verksamheten anpassats till pandemin åren 2020–2022.

Utvärderingen lyfter frågor om hur samarbetet med barnhälsovård och förskola fungerar i de enskilda kommunerna, vilka förutsättningar som biblioteken har när det gäller tid, resurser och möjligheter till kompetensutveckling och hur de ser på möjligheterna framåt. Den belyser också länsbibliotekets roll i samarbetet som motor för kontinuitet och kompetensutveckling.

Gemensamma satsningar som vuxit fram under perioden är till exempel:

- *Att alla (personal inom bibliotek, barnhälsovård och förskola) erbjuds kompetensutveckling i små barns språkutveckling. Alla har dock inte valt att delta, men på de Språkslingandagar som ordnas varje år har deltagandet ökat avsevärt under tidens gång.*
- *Att Region Dalarna står för kostnaden av en bokgåva till alla nyfödda barn. Den delas ut av barnhälsovården som gör hembesök när barnet är åtta månader. Samtidigt lyfter de vikten att läsa och tipsar om metoder för att stimulera språkutveckling.*

Länsbiblioteket har en processledare och en logoped som stöd för kommunerna i Språkslingan och några kommuner har varit piloter och prövat olika koncept och tagit fram material som alla kan använda. Några har arbetat med läsande väntrum i samarbete med barnhälsovård och familjecentraler. Länsbiblioteket har köpt in *17 skäl för barnboken*, ett specialtryck från Svenska Barnboksakademien att användas tillsammans med en folder om läsning och språkutveckling för förskolan att ge till föräldrar när de skolar in sitt barn. En samordning mellan alla kommunbiblioteken har också gjorts om ett inköp av specialtryck av fem pixibokstitlar. Föräldrarna får välja en av pixiböckerna vid inskolningssamtalet, då förskolepersonalen pratar om vikten av läsning.

Från 2023 går Språkslingan in i en ny fas. Utvärderingen föreslår att strukturen kring Språkslingan stärks genom att

- *Dalabibliotekens styrgrupp blir styrgrupp för Språkslingan*
- *lokala avtal upprättas i varje kommun för samarbetet med barnhälsovården och förskolan*
- *arbetet dokumenteras och följs upp regelbundet*
- *de metoder som prövats under processens gång paketeras i tydliga koncept för att underlätta för kommunerna att anpassa ambitionsnivån till förutsättningarna*
- *göra en materialguide till allt material som tagits fram*
- *samarbeta med forskning för kontinuerligt kunskapsbyggande och kompetensutveckling.*

Det finns många kunniga och engagerade medarbetare i Dalabiblioteken. Med ett gemensamt strategiskt och strukturerat samarbete kommer biblioteken att vara en stark resurs för barns språkutveckling.

Inledning

Språkslingan Dalarna är en gemensam satsning där flera professioner arbetar för att stärka små barns språkutveckling. I samarbetet ingår framför allt Dalabiblioteken, barnhälsovården och förskolan. Viktiga delar i satsningen är att öka kunskapen om små barns språkutveckling och olika sätt att använda bilderboken, läsa, leka, ramsa, sjunga och på olika sätt interagera mellan barnet och dess vuxna. Syftet med satsningen är att bidra till att små barn får en bra start i livet.

I de flesta kommunerna har det funnits samarbete mellan bibliotek, barnhälsovård och förskolor sedan tidigare, på vissa håll dokumenterat sedan 1990-talet. Vad är då skillnaden med en gemensam satsning för Dalabiblioteken?

Parallellt som arbetet i Språkslingan pågått har Dalabiblioteken arbetat för att slå ihop sina digitala system, två nationella treåriga kompetenslyft har passerat (*Digitalt först* med användaren i fokus 2018–2020 och *Läsfrämjandelyft för folkbibliotek* 2021–2023) med statliga pengar, plus en satsning på *Stärkta bibliotek* 2018–2023. Det har krävt en hel del personaltid och engagemang, samtidigt som världen drabbades av Coronapandemin under åren 2020–2022 som tvingade biblioteken ställa om delar av sin verksamhet och arbeta på andra sätt. Trots det har biblioteken utfört ett strategiskt, systematiskt och hållbart utvecklingsarbete i Språkslingan, där de enskilda biblioteken fått turas om att kliva fram eller stå tillbaka efter förmåga.

Uppdraget för den här utvärderingen kommer från Länsbibliotek Dalarna och handlar om hur folkbiblioteken i Dalarnas kommuner upplever samarbetet, dels med varandra, dels med samarbetsparterna barnhälsovård och förskolor i den egna kommunen. Utvärderingen ska ge förslag på förbättringar och utveckling av Språkslingan utifrån de förutsättningar olika kommuner kan ha inför att arbetet går in i en ny fas med projektbidrag från Kulturrådets språkutvecklande satsning på Bokstart.

Språkslingans vision och process 2017–2022

Utan ett fullgott språk är det svårt att klara sig i livet, både som barn och vuxen. Språkslingan Dalarnas vision utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter om att alla barn har rätt till ett språk, att få uttrycka sig och göra sin röst hörd. Region Dalarnas arbete med Agenda 2030 har lett fram till ett hållbarhetsprogram 2022–2025, och i målen för Social hållbarhet, står det bland annat: "Region Dalarna ska arbeta för att alla barn i Dalarna får en bra start i livet." Det står också att regionen ska verka för "ett jämställt samhälle där skillnaderna i livsvillkor människor emellan minskar och som säkerställer att barn och unga i Dalarna har jämlika uppväxtvillkor och att deras rättigheter tas tillvara."

Arbetet i Språkslingan är ett konkret exempel på ett arbete som går i linje med regionens hållbarhetsmål. Språkslingans syfte är att gemensamt arbeta över professionerna för att ge små barn i Dalarna en så god språkstart som möjligt i livet, genom att uppmuntra de vuxna runt barnet att se på läsning som en väg att stötta barnets språkutveckling.

Processen i Språkslinga Dalarna 2017–2022

Samarbete med Barnhälsovården

Språkslingan Dalarna började som "Språknätverk Dalarna" våren 2017 där det gjordes en kartläggning över samverkan mellan bibliotek och barnhälsovård. Kartläggningen visade att många samarbeten var personberoende och oftast fanns inte skriftliga överenskommelse eller en hållbar struktur för samarbetet. När något förändrades till exempel vid hög arbetsbelastning, pensionering eller nyrekrytering upphörde samarbetet. Gemensam fortbildning förekom inte.

Kartläggningen visade att samtliga kommuner önskade att länsbiblioteket skulle leda och hålla ihop språknätverket.

Hösten 2017 beviljades länsbiblioteket ett Bokstart-bidrag från Kulturrådet på 50 000 kronor för att bilda ett språknätverk. Första steget blev att bygga samverkan mellan bibliotek och barnhälsovård. Det fanns önskemål om att ta fram strategier och metoder för att nå småbarnsfamiljer med annat modersmål än svenska.

En av Länsbibliotek Dalarnas utvecklingsledare har hållit samman utvecklingsprocessen och samarbetet och en anställd logoped (20 procent) med kompetens inom små barns språkutveckling har bidragit med kunskap och metoder. Förutom att avsätta personal har länsbiblioteket köpt in gåvoböcker till små barn för cirka 175 000 kronor per år.

Det bildades en pilotgrupp med bibliotekariéer från Gagnef, Leksand och Mora som tillsammans med processledaren och logopeden har tagit fram förslag på insatser, som sedan stämde av med barnhälsovården och prövades i pilotkommunerna under 2020. Under 2021 och 2022 har samtliga kommuner deltagit i insatserna.

Våren 2020 började en regional (finansierad av länsbiblioteket) gåvobok delas ut i hela länet av BHV-sjuksköterskorna vid barnhälsovårdens hembesök vid 8 månader. Med gåvoboken följde en folder framtagen av pilotgruppen, med enkla råd till föräldern om läsning med sitt barn och med illustrationer av bilderboksmakaren Cecilia Heikkilä. Varje BHV-sjuksköterska har fått en ryggsäck med Språkslingans logga, att använda vid hembesöken, även denna bekostad av länsbiblioteket. Antal barn som föds i Dalarna varierar över åren, år 2020 föddes 2 893 barn, 2021 föddes 2 790 barn och 2022 föddes 2 575 barn.

Det blir många hembesök för BHV-sjuksköterskorna och länsbiblioteket köpte in 5 280 böcker åren 2021–2022.

Förutom den regionala gåvoboken har kommunerna också en egen gåvobok till alla nyfödda som föräldrarna får hämta på biblioteket. Ett inbjudningskort till biblioteket om att komma och hämta boken brukar delas ut av BHV-sjuksköterskan. Vissa bibliotek tar emot föräldragrupper i samarbete med barnhälsovården och en del barnbibliotekarier deltar i föräldrautbildningar på barnavårdscentralen.

Under 2020 bildades en ny arbetsgrupp/pilotgrupp med tre bibliotek – Borlänge, Smedjebacken och Ludvika – för att se hur och med vilka biblioteken kan samverka för att nå familjer med annat modersmål än svenska.

Kompetensutveckling

För att öka kunskapen om små barns språkutveckling och sprida engagemanget och deltagandet till alla bibliotek har olika typer av insatser gjorts i form av workshops och kunskapsdagar. Ett gemensamt arbete med att kvalitetssäkra mötet med barn och deras vuxna när de besöker biblioteket för att hämta en gåvobok har gjorts. Kvalitetsdokumentet – en gemensam checklista – gäller både det fysiska mötet med bemötande och strategiska frågor som resurser, kunskap och lokaler.

Deltagandet i kunskapspass har varit stort. I föreläsningar för bibliotekspersonal om små barns språkutveckling av logoped och utvecklingsledare har 121 personer deltagit. Presentationen av arbetet med gåvobok och

kvalitetschecklista hade sammanlagt 98 deltagare. Ett varierat utbud av studie-resa, tidskriftsklubb, reflekterande samtal, workshops och arbetsmöten hade sammanlagt 119 deltagare. Vid en konferens för högläsare och verksamheter om Allas barnbarn inom Språkslingan deltog 40 personer. Det har hållits ett antal barnbiblioteksmöten och frukostmöten. Dessutom Språkslingandagar med kompetensinsatser för personal från bibliotek, barnhälsovård, folkhälsa, logopedi, förskola, elevhälsa med flera:

Språkslingandagar år	Antal deltagare
2018	69
2019	72
2020	Framskjutet på grund av pandemin
2021	170
2022	176

Antal arbetsmöten i pilotgrupper och referensgrupp:

År	Pilotgrupp 1: bibliotekspersonal från Gagnef, Lek- sand, Mora, läns- bibliotekets utveck- lingsledare + logoped	Pilotgrupp 2: biblioteks- personal från Borlänge, Ludvika Smedjebacken	Referensgrupp: läns- bibliotekarie, folkhälso- chef, BHV-utvecklare, logoped, konsulent bild- och form, MHV-utveck- lare, barn/unga-strateg
2018	1		3
2019	9		2
2020	11	1	5
2021	6	3	2
2022	9	3	

Samarbete med förskolan

Under 2020 påbörjades en kartläggning av vilket samarbete som pågår kring läsning och böcker mellan biblioteken och länets förskolor, och hur samarbetet betraktades från bibliotekets respektive förskolans synvinkel. Det fanns goda exempel på samarbeten från olika kommuner att inspireras av och som fått spridning under resans gång. Bokombudsverksamhet fanns på förskolor i flera kommuner. Läsfrämjande väntrum som finns på vissa familjecentraler och i samma lokaler som öppna förskolan, är något som flera av biblioteken lyfter fram och vill fortsätta utveckla tillsammans med barnhälsovården. Målet är att alla väntrum inom Region Dalarna där barn vistas ska genomsyras av idén om läsfrämjande väntrum.

Hösten 2021 köpte länsbiblioteket in 4 000 exemplar av Pixiboken *17 skäl för barnboken*, ett specialtryck från Svenska Barnboksakademin. Insatsen var ett erbjudande för de kommuner som ville pröva på ett inledande samarbete mellan bibliotek och förskola kring små barns språkutveckling. Pixiboken skulle

kunna användas som ett redskap för förskolan att lyfta läsningens betydelse med föräldrarna när de kom för att skola in sina barn. Arbetet har inletts i några kommuner och prövats och kommer att utvecklas vidare i det fortsatta Bokstartsarbetet då de fem inköpta pixibokstitlarna kommer att användas i insatsen vid introduktionssamtal på förskolan.

Ett fördjupat samarbete framåt

Hösten 2022 beviljades Länsbibliotek Dalarna projektmedel från Kulturrådets satsning på Bokstart för att fördjupa samverkan kring små barns språkutveckling mellan bibliotek, förskola och barnhälsovård under de kommande tre åren.

Uppdraget för den här utvärderingen är att samla synpunkter och erfarenheter från processen Språkslingan Dalarna 2017–2022 för att förstå vilka förutsättningar kommunerna har för ett fördjupat samarbete framåt och vilket stöd som kommer att behövas.

Utvärderingens genomförande och resultat

Utvärderingen utgår från intervjusamtal med bibliotekschefer och medarbetare från tio kommuner i Dalarna under februari och mars 2023, samt ett antal reflektioner via telefonsamtal, mejl och dokument. Fem kommuner har valt att inte delta i utvärderingen på grund av tidsbrist eller att den som deltagit i samarbetet just nu inte är på plats och kan svara på frågor. Utvärderingen görs vid samma tid som samtliga kommuners olika biblioteksdatasystem ska slås ihop till ett gemensamt system och Dalabiblioteken går i skarp drift med nya rutiner.

Synpunkter som kommit fram under intervjusamtalen

Här följer en sammanfattning av intervjusvaren tillsammans med några belysande citat.

Hur ser samarbetet och samordningen ut mellan Dalabiblioteken när det gäller Språkslingan? Positivt – negativt?

Samtliga intervjuade är positiva till samarbete i Dalabiblioteken, samtidigt tar samarbete mycket tid och engagemang i anspråk. Processledaren är mycket uppskattad som ledare, har lotsat arbetet i Språkslingan på ett smidigt och kompetent sätt. Det har varit bra och utvecklande möten.

Några positiva röster från samtalen:

- *Jag har utvecklat mod och kompetens, det har gett mycket.*
- *Jag har suttit med i en grupp och fått inblick, det blev en egen kick, jag har haft tid, men inte nu, så jag förstår nu om en del kan känna sig lite utanför.*
- *Det har varit bra överföring av information från barnbibliotekarien på hemmaplan.*
- *Det har varit utvecklande, nu skulle jag kunna delta i ett nationellt expertnätverk.*
- *Jättebra och kompetensutvecklande.*
- *Jag har fått ett nätverk av kollegor.*
- *Det är positivt att bygga med de resurser vi har. Det känns hållbart.*

Och några röster värda att fundera på:

- *Det finns en grupp som jobbat mycket med Språkslingan så annan verksamhet kring barns läsning har kommit i skymundan.*
- *Vet inte, den som varit med jobbar inte nu.*
- *Det har varit brist på överföring till kollegor.*
- *Checklistan, lite konstigt att sätta i händerna på kollega.*
- *Det ska inte vara beroende av eldsjälar.*
- *Behöver tas till strategisk nivå så att dom ger tid till personalen.*

Hur ser ert samarbete ut med barnhälsovård och logopedi kring barns språkutveckling i projektet Språkslingan? Finns det annat samarbete med dessa utanför Språkslingan kring barns språkutveckling och läsning?

De flesta bibliotek i utvärdering säger att de har ett bra samarbete med barnhälsovården sedan tidigare men att det fördjupats genom Språkslingan. Exempel på samarbeten är att BHV ger föräldrarna ett inbjudningskort från det lokala biblioteket att hämta en bokgåva till sitt nyfödda barn. Länsbiblioteket har även initierat och bekostar den gåvobok som BHV-sköterskorna har med

sig vid sitt hembesök som de gör när barnet är åtta månader, och berättar om fördelen av att läsa tillsammans för barnens språkutveckling.

Vissa bibliotek deltar i föräldrautbildningar som BHV håller i, eller tar emot föräldragrupper på biblioteket. Andra gör det inte.

Ett annat koncept som några jobbat med och som andra vill haka på är Läsande väntrum till exempel där BVC, Öppna förskolan och familjecentralen delar väntrum/läsfrämjande väntrum, där man samarbetar om en lässtimulerande miljö på BVC eller familjecentral.

Några röster från samtalen:

- *Vi har regelbundna träffar och kontinuerlig utvärdering och samtal kring hur det går med läsande väntrum. Innan hade vi depositioner men det är bättre med Språkslingan.*
- *Vi hade bra samverkan tills nyss.*
- *Vi tog emot föräldragrupper även under pandemin i samarbete med barnhälsovården.*
- *Det är nytt med gåvoböcker.*
- *Gemensam kompetensutveckling på Språkslingandagen har tillfört mycket.*
- *Vi har inget skrivet avtal”.*
- *Samarbetar inte med logopedin, kanske det är nästa steg.*
- *Varför skapar vi material som redan finns?*

Vilka erfarenheter har ni från ert samarbete med förskolan kring läsning och språkutveckling?

De flesta bibliotek har haft samarbete med förskolan i många år och tagit emot grupper som kommit på besök, bokpratad och gett tips. Vissa har haft bokombudsverksamhet och det är något som spridit sig genom arbete med Språkslingan och som biblioteken vill utveckla vidare genom Språkslingan Bokstart. I bokombudsverksamheten ordnas träffar mellan bokombud och bibliotekspersonal.

Förskolorna har i vanliga fall inga egna bibliotek men många ger exempel på hur biblioteket arbetar för läsning via förskolan, till exempel genom att tillhandahålla bokpåsar som föräldrarna kan låna hem, eller att köpa in litteratur till förskolan till "hallbibliotek" som är till för pedagoger och barn på förskolan. I Falu kommun åker bokbussen till alla förskolor. Nytt är att ge en bok och broschyr från biblioteket som förskolan ger till föräldrarna när de skolar in sitt barn.

Hedemora har skrivna riktlinjer för bokombudsverksamheten, och i Leksand finns en skriftlig samverkansplan mellan kultur och förskola och ett skriftligt uppdrag för bokombudsverksamheten i samverkan mellan förskola och bibliotek.

Kunskapen om och intresset hos kollegorna för barnbibliotekariens samarbete med förskolan saknas på flera håll.

Har ni förslag på hur Språkslingan kan utvecklas?

I flera av samtalen lyfts den ansökan om bidrag från Kulturrådet om utveckling av Språkslingan genom Bokstart som beviljats till länsbiblioteket. Där finns redan idéer om utveckling av Språkslingan men förhoppningen är att fler bibliotek ska engagera sig. Det finns en önskan om att syftet med Språkslingan och de olika insatserna i Språkslingan ska beskrivas på ett klart och tydligt sätt så att det blir lättare att få med sig andra.

- *Arbeta strategiskt med beslutsfattare.*
- *Skapa kontinuitet – det är inte bara små barn som behöver språkstimulans. Det behövs även i högre åldrar.*
- *Använda sig mer av material och metoder från Bokstart. Saknar material att använda i förskolan.*
- *Kapprumsbibliotek på alla förskolor. Bokombudsverksamhet.*
- *Utbildningar i barns språkutveckling och i litteratur och läsfrämjande för barn.*
- *Mer expertkunskap efterfrågas, en logoped och en förskolebibliotekarie vore bra att ha.*
- *Jag är glad över språkslingan, men det är svårt att presentera Språkslingan i sin renaste form, det finns många olika material. Vad ska delas ut?*

Vilken roll vill ni att länsbiblioteket ska ha i Språkslingan?

Biblioteken är nöjda med det stöd de får från länsbiblioteket. En av cheferna jämför med andra nätverk och ser att länsbiblioteket tar en aktiv roll för att samordna utvecklingsarbete, omvärldsbevaka, ge stöd och kompetensutveckling.

- *De är ett kitt som är jättestarkt, lite av en ryggrad, det är stabilt.*
- *Kommunerna önskar stöd i att skriva avtal med barnhälsovården och förskolorna.*
- *Ge hjälp att omvärldsbevaka och ha överblick, skapa kontakter med andra i regionen och landet.*
- *Kunna ge stöd när personer i nätverk byts ut och det kommer nya.*
- *Att länsbiblioteket är motor ger tyngd åt Språkslingan. Språkslingan ska vara en del av Dalabiblioteken.*
- *Regionala pengar för Språkslingan och Dalabiblioteken har varit betydelsefullt.*

Länsbiblioteket behöver ha en övergripande roll. Både processledare och logopedresurs har varit kvalitetshöjande, fortsätta med regelbundna träffar både digitalt och fysiskt.

Vilket stöd behöver ni för att kunna involvera förskolan i ett utvidgat Språkslingan?

Här nämns framför allt att få hjälp med förankring högre upp på ledningsnivå så att det tas på allvar och att få hjälp att skriva avtal med förskola och barnhälsovård.

- *Hjälp att ta fram material att stödja sig på för förankring.*
- *Det kan vara bra med en strategisk grupp som jobbar med frågan.*
- *Det kollegiala stödet är viktigt.*
- *Stöd att ordna föreläsningar, kompetensutveckling, tips och inspiration.*

Vilka förutsättningar har ni i er kommun för en utveckling av Språkslingan?

Förutsättningarna lokalt i kommunerna skiftar stort. Vissa kommuner har ingen person för tillfället som kan jobba med Språkslingan. Andra har resurser. Någon nämner att det finns förutsättningar att jobba mera strategiskt.

- *Svårt att hinna med mer än vad vi gör nu. Är aktiva redan. Har personal, säger en av cheferna.*
- *Finns barnbibliotekarie på heltid plus ungdomsbibliotekarie.*
- *Ett sätt skulle kunna vara att arbeta mer via skolan, att man får strategiska beslut från skolans huvudman för att ha det här samarbetet med förskolan.*
- *Det finns någonting som heter Tillsammans för varje barn, där kanske biblioteket skulle vara med i en sådan grupp, det skulle kunna vara en bra grej. Det finns en ny förvaltningschef på skolan som är bra och som är intresserade också utav biblioteket och av samarbete.*

Hur stor del av barnbiblioteksverksamheten i er kommun utgörs av Språkslingan idag eller annat samarbete med BVC och förskola?

Här finns en skattning på hela skalan från "Vi har ingen som jobbar med det just nu" och vidare uppåt, 5%, 20%, 20%, 30%, 30-40%, 70%, 80%, 100%.

Hur stor del av bibliotekspersonalen har fått kompetensutveckling inom barns språkutveckling?

Här finns också hela skalan, några har engagerat sig och haft föreläsning för hela personalgruppen, andra har inte deltagit alls i erbjudanden om kompetensutveckling:

- *Ingen*
- *Bara jag*
- *Bara NN*
- *Det enda är när NN informerat.*
- *Bara NN, men hen har inte berättat nåt.*
- *Alla har fått kompetensutveckling men är inte engagerade i Språkslingan.*
- *Det har funnits gemensamma satsningar till exempel via Stärkta bibliotek och att Malin ifrån länsbiblioteket har kommit ut och likaså den nya logopeden och att man då har träffat all personal och berättat om barns språkutveckling och hur man kan stötta den. Det här är någonting som skulle kunna ske fler gånger och att man ifrån länsbibliotekets del också bjuder på kompetens på det här området, det finns ju en utvecklingspotential när det gäller kompetensutveckling för all personal.*

Annat medskick till utvärderingen?

- Bra att det är fokus på språkutveckling, det är viktigt!
- Språkslingan har engagerat andra, vi har arbetat genom andra kanaler, det har fått bra vidarespridning.
- Renodla konceptet.
- Bra med logoped.
- Det har stort värde att utbyta tankar och idéer med kollegor, nätverk, kompetensutveckling och samarbete. Vi har blivit starkare genom språkslingan. Vågat göra, pushat, fått pondus.
- Det behöver finnas en annan grupp för barn- och ungdomsbiblioteksverksamhet.
- Det behövs en styrgrupp för Språkslingan.
- Mer övergripande och inte suboptimerande.
- Finns mycket att göra – små uppsökande program och verksamheter.
- Det är bra om man kan få stöttning när det gäller strategiska beslut och att till exempel Dalabiblioteken är ett paraply också för Språkslingan och att man då kan få stöttning med att ha kontakt på strategisk nivå. Och om alla kommuner arbetar mer strategiskt och med avtal så kan man ha nytta av varandra för att det kan få en spridningseffekt och då kan det bli en mera tydlig verksamhet.

Analys

I samtalen med chefer och medarbetare framgår det tydligt att alla är positiva till samarbete inom Dalabiblioteken. De är också generellt positiva till länsbiblioteket och de insatser de gör när det gäller utvecklingsarbete för biblioteken i kommunerna. De tycker också att det är viktigt med arbete kring läsning och språkutveckling och att de små barnen ska få en så bra start i livet som möjligt.

De som varit engagerade i utvecklingen av Språkslingan Dalarna under tiden 2017–2022 är mycket positiva till arbetssättet, att det varit ett processinriktat utvecklingsarbete och de är mycket glada över det sätt som länsbibliotekets utvecklingsledare har lett processen framåt, med lyhördhet och fingertoppskänsla. De har tyckt att de utvecklat sin kompetens när det gäller små barns språkutveckling, fått pröva på att ta kontakt med andra verksamheter för att utveckla saker tillsammans med andra professioner. De har vuxit både som människor och i sin yrkeskompetens. Äntligen har de fått kollegor på andra bibliotek som förstår dem och är intresserade av samma frågor.

De som inte varit lika engagerade har knorrat lite över att det varit för mycket information, för lite information, många delar, lite luddigt, tagit tid, framför allt att det tagit tid från andra utvecklingsområden när det gäller

biblioteksutveckling för barn och ungdomar. Nästan så att barnnätverket i länet upphört och allt har handlat om Språkslingan och "vad är det egentligen". Och varför tar vi fram så mycket eget material när allt redan finns i Bokstart.

En sak att fundera på kan vara om det finns behov av två kontaktpersoner från kommunbibliotekets sida, även om det bara är en som aktivt ingår i Språkslinganarbetet. När en person slutar eller är sjuk vet inte de andra vad som ska göras med till exempel böcker som skickas ut och som ska vidare till BVC eller förskola.

Ledord som ofta återkommit i intervjusamtalen är att jobba strategiskt, långsiktigt och hållbart. Nu har olika koncept prövats under några år och arbets sättet har satt sig. De som inte varit så involverade har uttryckt behov av att få dessa koncept och metoder beskrivna på ett tydligt sätt som gör det greppbart att fatta beslut om hur varje enskild kommun ska ta sig an fortsättningen. Det gör det möjligt för biblioteken att välja vilken nivå de kan delta i från och med nu, och om det är möjligt att utvidga senare.

Till exempel i samarbetet med barnhälsovården kan man delta enbart med bokgåvan vid åttamånadersbesöket, eller om man har kapacitet, ingå som en del i föräldrautbildningen och/eller arbeta med läsande väntrum. Eller i samarbetet med förskolan, om det finns möjlighet, arbeta med konceptet Pixi-bok och folder om läsning och språk, eller utvidga engagemanget och delta i föräldramöten, utveckla bokombudsverksamhet och så vidare. Och om det inte finns förutsättningar just nu, går det att få hjälp i samarbetet inom Dalabiblioteken? Med nya pengar från Kulturrådet finns det alla möjligheter att forma Språkslingan Bokstart med ett fördjupat samarbete med förskolorna utifrån kommunernas förutsättningar.

I utvärdering kom förslag på att utvidga Språkslingan till andra delar som görs på biblioteken kring språk och språkutveckling, och att det kan finnas ett kontinuum i arbetet även efter fem års ålder. Det kan vara något att fundera kring och resonera om.

Enligt "Svensk ordbok" är en slinga bland annat en "helhet, som innefattar flera krökar, vindlingar eller dylikt". I Språkslingan finns två "slingor", en som handlar om barns språkutveckling över tid, en annan som handlar om samarbete mellan institutioner och yrkeskompetenser. Språkslingan är ett etablerat namn på samarbetet mellan institutioner och det innehåller olika koncept för att stärka små barns språk.

De "Språkslingandagar" som ordnats som gemensam kompetensutveckling för de olika yrkesgrupperna inom förskola, barnhälsovård och bibliotek har varit mycket uppskattade. Bibliotekspersonalen nämner dem ofta i utvärderingen och vill att de ska fortsätta. Om biblioteken samarbetar med olika yrkesgrupper också i andra sammanhang, till exempel högskola, skolan eller SFI framgår inte av utvärderingen.

Kan Språkslingan vara ett paraplybegrepp för bibliotekens språkstödjande arbete även för barn och unga som är över fem år? Kan Språkslingan användas för bibliotekens arbete för att stärka språket också genom andra samarbeten? Biblioteken har många aktiviteter som stöder samtal och språk där de samarbetar med andra organisationer, till exempel i språkcaféer, IT-caféer, Shared

Reading, skrivarverkstäder, IT-guider, källkritikcaféer, bokcirklar, sagostunder, med mera.

Allt kan inte gå in under paraplyet Språkslingan men det kan finnas aktiviteter som platsar där. Språkslingan kan utgöra en inspirationskälla till att utveckla samarbeten med andra, bygga koncept och ha gemensam kompetensutveckling.

Med enkla koncept som ingår i en helhet, blir sammanhanget tydligare för personalen och det blir lättare att genomföra aktiviteterna och att marknadsföra bibliotekens tjänster. Det blir också tydligare för allmänheten vad de kan förvänta sig av bibliotekens tjänster.

Forskning

Forskning i små barns språkutveckling har pågått under många år. Nu forskas det, även i Sverige, kring området att lära sig ett andra språk, både som barn och som vuxen. Det görs studier i vad som är svårt att lära sig i svenska språket, beroende på ens första språk. Det forskas också i olika metoder för att stödja den som lär sig ett andra språk. Det är kompetenshöjande att läsa om ny forskning och diskutera tillsammans i personalgruppen, eller att inleda ett samarbete med forskare i samband med verksamhetsutveckling. De inslag om små barns språkutveckling som varit på Språkslingandagar har varit betydelsefulla och motiverande.

Internationella studier visar att barns läsförmåga har försämrats över tid och att skillnaden mellan den som läser bäst och den som läser sämst har ökat. Det rapporteras från skolan att många ungdomar har ett ganska begränsat ordförråd när de går ut nian och att det ställer till det i deras problematiserande förmåga. Det är stor skillnad på förutsättningar om en har ett ordförråd på 15 000 ord jämfört med ett ordförråd på 60 000 ord i sammanhang som

handlar om information och desinformation, demokrati och att göra sin röst hörd.

Det finns saker som forskarna är ganska överens om, till exempel interaktionens betydelse när en ska lära sig prata på sitt första språk och sitt andra språk. Det gäller både barn och vuxna. Bibliotekens aktiviteter som inbegriper samtal av olika slag är därför värdefulla insatser för den som vill utveckla sitt språk.

Illustration: Cecilia Heikkilä

Förslag att diskutera

Här följer några förslag som kan ge Språkslingan en tydligare struktur och en mera strategiskt hållbar styrning. Vägledande kvalitetsbegrepp är: Professionellt, Utvecklande, Hållbart.

Styrgrupp Språkslingan

- *Länsbibliotek Dalarna har fått Bokstartsmedel från Kulturrådet för en treårig fördjupning av samarbetet med förskolan. Förslag att det förnyade Språkslingan Bokstart blir en del i Dalabibliotekens samarbete och att Dalabibliotekens styrgrupp också bli styrgrupp för Språkslingan Bokstart.*
- *Verka för att samarbetet i Språkslingan dokumenteras och följs upp regelbundet.*
- *Verka för ett tillåtande och generöst samarbete och dela kompetenser över kommungränserna. Fler kommer att växa i sin yrkesroll och bli experter genom att samarbeta i ett större system.*

Dalabiblioteken

- *Gör en tidsplan för den egna kommunens samarbete och aktiviteter i Språkslingan.*
- *Verka för att alla kommunbibliotek ska ha avtal för samarbetet med barnhälsovård och förskola. Det behöver utses kontaktpersoner för både den strategiska och den praktiska nivån.*
- *Verka för att det lokala samarbetet i den egna kommunen följs upp regelbundet.*
- *Utse två kontaktpersoner för Språkslingan lokalt, så att inte allt stannar upp om den som ansvarar för Språkslingan är sjuk eller byter arbetsplats.*

Länsbiblioteket

- *Gör en tids- och aktivitetsplan för Språkslingan/Bokstart i dialog med Dalabiblioteken.*
- *Gör färdiga koncept av Språkslinganaktiviteter, till exempel Språkpiller, Bokstart, bokombud, läsförmedling, väntrum, kompetensdagar. Skriv ner tydligt syfte, mål, målgrupper, metoder, rutiner, vem gör vad. Bra om Länsbiblioteket är motor och facilitator, för kontinuitetens skull. (Men kräv inte att alla ska gå i samma takt och göra lika.)*
- *Gör en materialguide för Språkslingan. Det finns mycket material framtaget, var tydlig med när och hur det är tänkt att användas. Allt ska vara lätt att hitta för alla som arbetar på Dalabiblioteken.*
- *Fundera på om Språkslingan kan vara ett överordnat begrepp för arbete med språkutveckling inom Dalabiblioteken. Språkslingan idag gäller barn 0–5 år. Tänk kontinuum och målgrupper.*
- *Fortsätt med Språkslingandagar en till två gånger per år för kompetensutveckling inom språkutveckling, både för små barns språkutveckling, äldre barns och ungas språkutveckling, vuxna som lär sig svenska som andra språk. Bilda tillfälliga arbetsgrupper/expertgrupper för planering av kompetensutveckling och involvera samarbetspartner.*
- *Fundera på om Språkslinganfrågor kan höra hemma i olika nätverk som redan finns eller om Språkslingan ska vara en egen process med en utvecklingsledare från länsbiblioteket som processägare.*
- *Samarbeta med forskning kring bibliotekens språkstödande aktiviteter.*

Övrigt

- *Låt dalabibliotekens nätverk för barn och unga återgå till att handla om all biblioteksverksamhet för målgruppen. Kommunbiblioteken har många aktiviteter för barn och unga som kanske inte berör länsbiblioteket. Länsbiblioteket kan ändå vara motor i nätverket utifrån sitt uppdrag att främja samarbete, utveckling och kvalitet.*

Språkslingan har vuxit fram i en utforskande process där olika metoder prövats för att se om de fungerar. Sättet att arbeta på kan vara en inspirationskälla för andra processer under utveckling. Nu går Språkslingan in i en ny fas där alla kommuner är med och behöver då få en tydlig struktur.

2023-05-29

Kerstin Olsson, Bibliotek & utveckling

